

zılmıştır. Bunlardan sadece "Yunus Emre'ye" ve "Mansur" adlı iki şiir mistik karakterdedir. Diğer şiirlerin ortak temaları yalnızlık, korku, zaman, acı bir aşk duygusu ve tabiatıdır. Dış dünyadan alınan bir objeden hareket ederek tecride ve "ben"e yönelen şiirler, bu özellikleriyle şairin kitabına verdiği adı da düşündürmektedir. Necip Fazıl'ın şiir külliyyatında önemli bir yeri ve şöhreti olan "Noktürn" ("Geceye Şiir"), "Geçen Dakikalarım", "Takvimdeki Deniz" gibi şiirler de bu yirmi beş şiir arasındadır.

Ben ve Ötesi çıktığı yıllarda tenkitçilerin dikkatini çekmiş, Ziya Osman Saba, Nurullah Ataç, Hüseyin Cahit Yalçın gibi yazarların kalemleriyle dergi ve gazetelerde değerlendirilerek üzerinde münakaşalar yapılmıştır. Özellikle Ziya Osman Saba bu kitabı "Türk edebiyatının en kuvvetli şiir kitabı" olarak takdim etmiştir (Varlık, 1/10).

Necip Fazıl diğer şiir kitaplarında olduğu gibi *Ben ve Ötesi*'nden *Çile*'ye (İstanbul 1962) aldığı şiirlerinde de pek çok değişiklik yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suffe Kültür Sanat Yıllığı: 1984: Necip Fazıl Armağanı, İstanbul 1984, s. 163, 368, 369, 370; Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara 1987, s. 54-55; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara 1987, s. 8; a.mlf., "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinin Poetika Açısından Tekevvünü", *Türk Edebiyatı*, sy. 133, İstanbul 1984, s. 29-30; Nurullah Ata [Ataç], "Necip Fazıl", *Milliyet*, İstanbul 1932 (18 Şubat); Ziya Osman Saba, "Ben ve Ötesi", *Varlık*, 1/10, İstanbul 1933; Hüseyin Cahit Yalçın, "Ben ve Ötesi", *Fikir Hareketleri*, sy. 14, İstanbul 1934; Ebubekir Eroğlu, "Ben ve Ötesi", *TDEA*, I, 394.

M. ORHAN OKAY

BENÂİ

(بنائی)

Kemâluddîn Şîr Alf-ıyî Herevî
(ö. 918/1512)

İranlı şair.

857'de (1453) Herat'ta doğdu. Babası Muhammed Sebz Mi'mâr-ı Herevî, mimar olduğundan Bennâi mahlasını aldı. Ancak şiirlerinde bu kelimenin haffletilmiş şekli olan Benâi mahlasını kullandı. İleri yaşlarda ise, bunun yerine Hâlî mahlasını kullanmayı tercih etti. Benâi Herat'ta edebiyat, müzik ve hatla ilgili çok iyi bir öğrenim gördü. Ardından tasavvufa yönelerek zâhidâne bir hayat sürmeye başladı. Bir mürşid bulmak için merkezî İran'ı dolaştı, daha sonra Fars'a

gitti. Burada Nurbahşîyye tarikatı şeyhlerinden Şemseddîn-i Lâhîcî'nin müridi oldu. Akkoyunlu Sultanı Yâkub'un daveti üzerine gittiği Tebriz'de büyük bir itibar gördü. Sultan Yâkub ve Şirvanşah Ferruhyesâr hakkında kasideler yazdı. Sultan Yâkub ölünce (896/1490) Herat'a döndü. Alaylı sözleri Ali Şîr Nevâî ile aralarının açılmasına sebep oldu ve bu yüzden Semerkant'a gitmek zorunda kaldı. Semerkant'ta Timurîlular'dan Sultan Ebû Saîd'in torunu Sultan Ali Mirza'nın sarayına girdi ve onun hakkında Herat lehçesiyle "Mecmau'l-garâyib" adlı bir kaside yazdığı gibi, Hüseyin Baykara'nın oğlu ve halefi Bedüzzaman Mirza'nın da medihçisi oldu. Daha sonra Özbek Hanı Muhammed Şeybânî Han'ın sarayına giren şair burada "melikü's-şuarâ" unvanını aldı. Horasan'ın Şeybânî Han tarafından ele geçirilmesi sırasında onunla birlikte bulundu. Bu hükümdarın Şah İsmâil tarafından öldürülmesi (916/1510) üzerine Mâverâünnahr'e döndü. Kendisi de Şah İsmâil'in Necm-i Sâni diye tanınan kumandanı Emîr Necm Yâr Ahmed-i İsfahânî'nin Karşı'da yaptığı soykırım sırasında öldürüldü.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Biri gençlik ve orta yaşlılık dönemlerinde kullandığı Benâi mahlası ile düzenlediği ve kaside, gazel, kıtalar ile rubâilerinden oluşan, diğeri de Hâlî mahlası ile yaşlılığında yazdığı ve daha çok Sa'dî ve Hâfız'ın gazellerine nazîreleri içine alan iki divanı vardır. Henüz basılmamış olan bu divanların, Türkiye'de (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3879/2; TSMK, Revan, nr. 1014/9; DTCF Ktp., İsmail Saib Sencer kitapları) ve diğer bazı ülkelerde yazma nüshaları (bk. E. Blochet, *Catalogue des manuscrits persans de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1905, III, 318; Maulavi Abdul Muqtadir, *Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Patna Oriental Public Library at Bankipore*, Kalküte 1909, II, 94-96) vardır. 2. *Şeybânînâme*. Arada manzum parçalara da yer verilen bu mensur eser, 1504-1510 yılları arasında *Fütûhât-ı Hânî* adıyla genişletilmiş olup Şeybânî Han'ın gençliğinden Timur İmparatorluğu'nun dağılmasına kadar meydana gelen olayları içine alır. Eserin bazı yazmaları mevcuttur (bk. Storey, I, 372). 3. *Behrâm ü Bihruz* (Bağ-ı İrem). Benâi'nin ahlakî dair görüşlerini yansıtan öğretici nitelikte bir mesnevidir. Çok defa Benâi adındaki "bâ"nın yanlış olarak "s" (ش) şeklinde tesbit edilmesi neticesinde Senâ'ye (سنائی) mal edilen bu mesnevinin

yazma nüshalarındaki beyit sayısı 6000 ile 8000 arasında değişir. *Efdaü't-tizkâr fi zikri's-şu'arâ* ve *l-eş'âr* adlı eser Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* adlı tezkiyesiyle birlikte basılmıştır (Taşkent 1336/1918). Benâi bu eserlerin dışında müstekide "edvâr"la ilgili iki risâle daha yazmışsa da bunlar günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâis* (nşr. Suyima Ganieva), Taşkent 1961, s. 88; Sâm Mirza, *Tuht-e-i Sâmi* (nşr. Rükneddin Humâyûnferrûh), Tahran 1346 hş., s. 167-170; Hândmîr, *Habîb-ü's-siyer*, IV, 286-287, 348-349; Lutfi Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 151-152; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 393-411; a.mlf., "Banâ'î Heravî", *Elr*, III, 667-668; A. Hayyâm-pür, *Ferheng-i Sühanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 89; Abdülganî Mirzayev, *Binâyi*, Stalinâbâd 1957; Rypka, *HIL*, s. 284, 497-500; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 316; FME, s. 461-462; Storey, *Persian Literature*, I, 301-302, 371-372; Münzevi, *Fihrist*, III, 2251-2252; IV, 2672-2679; Said Naficy, "Bannâ'î", *El'2* (İng.), I, 1019.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

BENÂKİTİ

(بنائکی)

Fahrüddîn Ebû Süleymân
Dâvûd b. Muhammed
(ö. 730/1329-30)

İranlı tarihçi ve şair.

Hayatı hakkında pek az bilgi vardır. Fahr-i Benâkitî adıyla da tanınır. Özellikle şer'î ilimlerde birçok âlim yetiştiren Benâkitî bir aileye mensuptur. Babası Tâceddin Ebû'l-Fazl Muhammed (ö. 682/1283), Begavî'nin *Meşâbîhu's-sünne'sine el-Meyûsâr* adıyla şerh yazmış büyük bir âlim, kardeşi Nizâmeddin Ali ise (ö. 699/1300), herkesin hürmet ve itimadını kazanmış, Tebriz'de irşad ile meşgul olan bir mutasavvıftı. Daha çok şair olarak tanınan Benâkitî Tebriz'de İlhanlılar sarayına intisap etti. Zilkade 701'de (Temmuz 1302) Gazan Mahmud Han tarafından melikü's-şuarâlığa tayin edildi.

Benâkitî'nin en önemli eseri, Olcaytu Hudâbende'nin (1304-1317) emriyle yazmaya başladığı ve asıl adı *Ravzatü üli'l-elbâb fi tevârîhi'l-ekâbir ve'l-ensâb* olan *Târîh-i Benâkitî*'dir. Müellif eserini 1317'de Ebû Saîd Bahadır Han döneminde tamamladı. Eser, muhtevasında ki sıralamada yapılan değişiklik ve İlhanlılar dönemine ait orijinal bilgiler dışında Reşîdüddin'in *Câmi'u't-tevârîh*

adlı tarihinin bir özeti niteliğindedir. *Târîh-i Benâkitî*, sırasıyla peygamberler ve kilise babaları (Âbâ-i Nasrâniyye), eski İran hükümdarları, Hz. Peygamber ve halifeler, Abbâsîler ve onların çağdaşı İran hânedanları, yahudiler, hristiyanlar ve Franklar, Hintliler, Çinliler ve Moğollar olmak üzere dokuz bölüme ayrılır. 1304-1317 yılları arasındaki olayları içine alan dokuzuncu bölümün son tarafları orijinal bilgiler ihtiva eder. Benâkitî'nin gayri müslimler hakkında verdiği hükümler gerçeğe oldukça yakındır. Müslümanlarca bilinmeyen Avrupa ülkeleri ve oralarındaki olayları da belirtmesi ayrıca dikkate değer.

Eserin dünya kütüphanelerindeki çeşitli nüshalarından başka 746'da (1345) istinsah edilen güzel bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ayasofya, nr. 3096). Çin'le ilgili olan sekizinci bölüm August Müller tarafından Latince çevirisiyle birlikte *Abdallare Beidawaei Historia Sinensis* adıyla ve Beyzâvî'ye nisbet edilerek yayımlanmış (Berlin 1677; Jena 1689), sonradan S. Weston da aynı hatayı işleyerek bu bölümü *A Chinese Chronicle by Abdollah of Beyza* (London 1820) adıyla İngilizce'ye çevirmiştir. Ancak daha sonra Quatremère eserin *Nizâmü't-Tevârîh* sahibi Beyzâvî'ye değil Benâkitî'ye ait olduğunu ispat etmiş, sekizinci bölümün bir parçasını da Fransızca'ya çevirmiştir. *Târîh-i Benâkitî* Câfer Şiâr tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1348 hş. / 1969).

Melikü's-suarâ unvanını taşıyan Benâkitî'nin divanı günümüze kadar gelmemiştir. Devletşah onun çok parlak kaside ve kıtalarının bulunduğunu söyler ve bir gazelini nakleder. Tarihinde de bazı şiirlerine rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Devletşah, *Tezkiretüş-şu'arâ* (nşr. Muhammed Abbâsî), Tahran 1337 hş., s. 251; a.e. (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, II, 281-284; Hândmîr, *Ḥabîbû's-siyer*, Tahran 1271 hş. / 1855, III, 113; Quatremère, *Histoire de Mongols*, Paris 1836, s. LXXXV, LXXXVI; Hammer, *Geschichte der ilchane*, Darmstadt 1854, II, 267; Storey, *Persian Literature*, II/1, s. 79 vd.; E. G. Browne, *Ez Sa'âdâtâ Câmî* (trc. Ali Asgar Hikmet), Tahran 1339 hş. / 1960, s. 143 vd.; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 976-977; H. M. Elliot, *The History of India, as Told by Its Own Historians* (nşr. J. Dowson), Lahor 1976, II, 55 vd.; Barthold, *Türkistan*, s. 65; a.m.f., "Benâkitî", *IA*, II, 513; a.m.f. — H. Massé, "Banâkitî", *El²* (Fr.), I, 1042; Abbas İkbâl, *Târîh-i Moğul*, Tahran 1365 hş., s. 520; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1265-1268; P. Jackson, "Banâkitî", *Elr*, III, 669.

TAHSİN YAZICI

BENÂRES

Hindistan'ın
Utar Pradeş eyaletinde şehir.

Aynı zamanda Kâşî olarak da bilinen Benâres (Vârânasi), ismini şehrin güney ve kuzey kesimlerinde yer alan ve yalnız muson mevsiminde akan Varûna ve Âssî adlı iki küçük nehirten almıştır. Ganj nehrinin solunda bulunan ve milâttan önce 1200 yıllarında Suhotrâ'nın oğlu Kâşyâ tarafından kurulduğu söylenen bu eski şehir, bir Hindü merkezi ve aynı zamanda kutsal bir yerdir. Nüfusu 1981'de 720.755 idi.

Benâres 1193'te Gûrî Hükümdarı Muizzüddin Muhammed b. Sâ'm tarafından ele geçirildi. 1356 yılında Tuğluk hânedanının üçüncü hükümdarı Firûz Şah Tuğluk Bengal seferi dönüşünde Benâres hâkimiyeti yaptığı savaşı kazanarak bölgeyi idaresi altına aldı. 1394'te şehir ve çevresi (pargana) Tuğluk hânedanının altıncı hükümdarı Muhammed Tuğluk tarafından veziri Hâce Cihan'a bırakıldı. 1529'da Bâbürlü İmparatorluğu'nun kurucusu Bâbü Şah tarafından hâkimiyet altına alındı. Bâbürlüler'in en büyük hükümdarı olan Ekber Şah zamanında (1556-1605) mimari açıdan zenginleştirilirken buraya bir de rasathane inşa edildi. Yine Bâbürlüler'den Şah Cihan (1628-1658), en büyük oğlu Dârâ Şükûh'u şehre yönetici olarak tayin etti. Daha sonraki Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb (1658-1707) buradaki müslüman öğrencilerin hocaları arasında Brahmanlar'ın da bulunduğunu öğrenince medreselerin kapatılmasını emretti. Ayrıca fesat yuvası haline geldiği gerekçesiyle yıktırdığı eski bir Hindü mâbedinin yerine bugün Evrengzîb Camii adıyla bilinen camiye inşa et-

tirdi. Bu dönemde şehrin adı Muhammedâbâd olarak değiştirildi ise de bu isim yaygınlık kazanamadı; sadece burada basılan paralarda yer aldı. Bâbürlü Hükümdarı Muhammed Şah Rangilâ Benâres'in yönetimini Rajputlu toprak sahibi (zemindâr) Mensa Ram'a bıraktı (1725). Bir Hindü olan Mensa Ram şehirde Hindü yönetimi kurdu. 1764'te oğlu Balwant Sing ise nevâb (yönetici) olduktan sonra bağımsızlığını ilân etti; ancak 1775'te şehrin idaresini İngilizler'e bırakmak zorunda kaldı. Şehir İngilizler zamanında bir ticaret merkezi olma durumunu sürdürdü ve 1911'de ayrı bir devlet haline gelen Benâres bölgesinin başşehri oldu. 1949'da Hindistan birliğinin kuruluşu sırasında ise Utar Pradeş eyaletine bağlı Benâres bölgesi içinde bir şehir olarak idarî taksimatta yerini aldı.

Şehirde 1916 yılında kurulan bir üniversite bulunmaktadır. Meşhur Hint tasavvuf şairi Kebbîr bu bölgede yaşadığı gibi İranlı şair Ali Hazîn'in de kabri buradadır. Yine Urdu edebiyatının meşhur tiyatro yazarı Ağa Haşr da burada doğmuştur. Benâres, müslüman dokumacılar tarafından imal edilen ipekli ve bir çeşit kabartmalı kumaş olan brokar ile meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA:

Babur, *Bâbur-nâma* (trc. A. S. Beveridge), New Delhi 1979, s. 502, 652-654, 657; Minhâc-ı Sirâc el-Cüzcânî, *Ṭabaḳât-ı Nâşîrî* (nşr. Abdülhay Habîbî), Quetta 1949, s. 471, 479, 489, 520, 528; Gulâm Hüseyin Han, *Târîh-i Zemîndârân-ı Benâres*, Bankipûr Ktp., yazma eser; Şah Muhammed Yâsin, *Menâkıbü'l-Ârifîn*, Farsça bir yazma olan bu eserin Urduca özet: *Ma'ârif*, IV-V/74, Azamgarh 1954; *Narrative of the Insurrection at Benares*, Roorkee 1855; Hayreddin Muhammed, *Tuḥfe-i Tâze*, Allahâbâd 1875; A. D. Frederickson, *Ad Orientam*, London 1889, s. 84-90; Muhammed Rafî Rızavî, *Târîh-i Benâres*, Lahor 1315/1887; E. B. Havell, *Benares*, Calcutta 1906; Gulâm Hüseyin Âfâk, *Tezkire-i Hazîn*, Leknev, ts., tür.yer.; Mazhar Hüseyin, *Târîh-i Benâres*, Benares 1916; Muinüddin Nedvî, *Mücmelü'l-emkine*, Haydarâbâd 1353, s. 12; Serfirâz Han Hattak, *Şeyḥ Muḥammed 'Alî Hazîn*, Lahor 1944, s. 135 vd.; S. Israel — B. Grewal, *India*, Singapore 1985, s. 112-113; A. S. Bazmee Ansari, "Benares", *El²* (İng.), I, 1165-1166.

A. S. BAZMEE ANSARI

BENÂTÜ NA'Ş

(بنات نیش)

Divan edebiyatında kullanılan bir teşbih unsuru.

Arapça bint (kız) kelimesinin çoğulu olan benât ile na'ş (tabut, sal; ölü) kelimesinden meydana gelmiş bir tamlamadır. Kaynaklarda farklı olarak tanıtılmak-

Benâres

